

آسیب‌شناسی اجرای مجازات‌های بدنی در ملاء عام

چکیده

اجرای مجازات‌های بدنی در ملاء عام برای بزهکاران، به عنوان یکی از کیفیتهای جسمانی تنبیهی، تریبی و ترذیلی، سابقه‌ای دیرین در جوامع بشری دارد. هر چند امروزه مجازات‌های بدنی از سیاهه قوانین کیفری بسیاری از کشورهای جهان محو گردیده است اما هم‌چنان طی مواد مختلفی در قوانین جزایی ایران و در قالب مجازات‌های حدی و تعزیری مجازات‌های بدنی پیش‌بینی شده است. از طرفی طرح مباحثی از قبیل انکار نقش اصلاحی-تریبیتی آن، تشییع خشونت، تردید در نقش بازدارندگی و تعارض آن با معیارهای بشردوستانه، اجرای مجازات‌های بدنی در ملاء عام را با چالش‌های نوینی مواجه ساخته است. این مقاله می‌کوشد تا ضمن تحلیل تاریخی این مجازات‌ها و اجرای علنی آن، تبیین اندیشه‌های موافق و مخالف و ارزیابی نقاط ضعف و قوت ناشی از اعمال این مجازات‌ها بپردازد.

نتایج این ارزیابی حاکی از آن می‌باشد که اولاً؛ اجرای مجازات‌های بدنی در ملاء عام از همسویی و تناسب با شیوه‌های کیفری مدرن و اصلاح‌گر عاجز می‌باشد. ثانیاً؛ نقش تریبی و بازدارندگی مجازات‌های بدنی در ملاء به شدت مورد تردید است. هر چند نمی‌توان به طور کلی و مطلق منکر این نقش گردید. ثالثاً؛ بین اجرای مجازات‌های بدنی در ملاء عام و انگیزه‌های محرک مجرمانه رابطه مستقیمی وجود ندارد. رابعاً؛ اجرای در ملاء عام مجازات‌های بدنی، معارض با معیارهای بشردوستانه و اسناد حامی حقوق بشر می‌باشد. خامساً اجرا و یا عدم اجرای در ملاء عام مجازات‌های بدنی بین علمای حقوق و فقه مبنی بر اجرا یا عدم اجرا، توافق و اجماع وجود ندارد. سادساً؛ اجرای در ملاء عام مجازات‌های و آثار آن باعث ترویج خشونت می‌تواند تاثیر زیادی داشته باشد.

کلیدواژه‌های کلیدی: مجازات‌های بدنی، آسیب‌شناسی، اصلاح، بازدارندگی، ملاء عام.

۱-۱-درآمد

واکنش کیفری در قبال رفتارهای بزهکارانه، سابقه‌ای به قدمت تاریخ بشر دارد. بدین سان، هم پای تحولات اجتماعی، اقتصادی و غیره، بزه نیز از لحاظ مفهوم، دامنه، نوع و کیفیت در سده‌های اخیر دچار تغییرات بسیاری شده و واکنش اجتماعی نیز به تناسب شاهد دگرگونی‌های وسیعی بوده است. (آشوری، محمد: ۱۳۸۲، ص ۵).

در ادوار گذشته، ضمانت اجراهای کیفری، غالباً در قالب مجازات‌های ترهیبی و ترذیلی اعمال می‌گردید. در این دوره، مجازات بر پایه انتقام و سرکوبی مجرم استوار بود و به شکل مجازات‌های بدنی قهرآمیز و سایر مجازات‌های خشن متظاهر می‌شد. لیکن به تدریج که حقوق کیفری از حالت انتزاعی صرف خارج گردیده و به ویژه در دوران معاصر، در پرتوهای جرم‌شناختی، به سمت عینیت و واقع‌گرایی در برخورد با پدیده مجرمانه گرایش پیدا کرده است و از طرفی، با ظهور اندیشه‌های کیفری بشردوستانه که یعنی در انطباق هر چه بیشتر مجازات با اصول انسانی دارد، تمایل به مجازات‌های بدنی رو به کاهش گذاشته و اندیشه اعمال کیفرهای جایگزین، تدابیر امنیتی و سیاست‌های اصلاح و تربیت بزهکاران، سرفصل نوینی را در قلمرو حقوق کیفری دولت‌ها گشوده است. (آشوری، محمد: ۱۳۸۲، ص ۶).

در این میان، نگاهی به تاریخ تحولات کیفری نشان می‌دهد که کاربرد مجازات‌های بدنی از زمان‌های گذشته تا به حال، به مثابه یکی از مهم‌ترین اشکال واکنش اجتماعی علیه مجرم و جلوه‌ای بارز از کیفرهای جسمانی ترهیبی-ترذیلی، امری شایع و رایج بوده است. (نجفی توانا، میلکی: ایوب، ۱۳۸۶، ص ۲) بنابراین ضمانت اجرای جرم، یعنی رفتار ناقض قوانین کیفری، قرن‌ها واکنشی به نام کیفر بوده است. از آنجا که ارتکاب جرم موجب بروز درد جسمانی روانی برای بزه دیده می‌شد، اعمال مجازات نسبت به بزهکار در واقع وسیله و مناسبی برای تحمیل رنج و عذاب مشابه به او بوده است. کیفرهای بدنی متعدد در قانون‌نامه‌های بین‌النهرین، رومی، یونانی و نیز در آیین کیفری عبرانی و تنوع اشکال این نوع کیفرها تا اواخر سده نوزدهم میلادی، حاکی از آن است که رسالت اصلی مجازات مدت‌ها اخلاقی بوده عمدتاً مکافات و سزا دادن بزهکار را دنبال می‌کرده است. (کارکرد اخلاقی). جامعه برای تنظیم روابط اجتماعی میان مردم و حفظ اساسی‌ترین ارزش‌های حاکم بر روابط آن‌ها ناچار است علیه بزهکاری و هنجارشکنی از خود واکنش نشان دهد؛ زیرا همیشه افرادی میان اعضای جوامع وجود دارند که منافع خود را از طریق نقض قوانین و مقررات تأمین می‌کنند. پس واکنش قهرآمیز متولیان اداره جامعه با این افراد برای ادامه حیات و حفظ نظم و امنیت جامعه امری ضروری است. ولی

این واکنش نباید همانند واکنش فردی زیان‌دیده و یا خویشاوندان او خشن و کورکورانه باشد و نوعی انتقام‌جویی تلقی شود. واکنش جامعه باید به شکلی سامان‌یافته و با توجه به اهداف خاصی ابراز شود.

۱-۲- مفهوم مجازات‌های بدنی.

۱-۲-۱- مفهوم لغوی مجازات.

مجازات: پاداش دادن، جزا دادن در نیکی و بدی، کیفر، مشقتی که مقنن به مجرم تحمیل نماید. (دهخدا، علی اکبر: ۱۳۵۲، ۲۹، ص: ۵۵۵).

بدن: تن انسان، جسد انسان، کالبد آدمی را می‌گویند بی‌آنکه سر را جزئی از آن به حساب آورند. یا دست و پا را. ساختمان کامل یک فرد زنده، مجموعه اعضا و جوارح فرد. (محمد، معین: ۱۳۷۱، ص: ۴۸۷).

۱-۲-۲- مفهوم اصطلاحی مجازات‌های بدنی.

در ترمینولوژی حقوق چنین آمده است: مجازات بدنی مجازاتی است که اثر مستقیم آن ایراد لطمه به پیکر مجرم می‌باشد. مانند زدن شلاق. (جعفری لنگرودی، محمد جعفر: ۱۳۷۸، ص: ۳۲۱۷) به اعمال هر گونه صدمه یا آسیب یا ضربه فیزیکی و یا جسمانی به یک شخص، به عنوان یک ضمانت اجرای یک سوء رفتار جنایی یا غیر جنایی را می‌گویند. (ابراهیمی، محمد: ۱۳۸۵، ص: ۷) مجازات‌های بدنی به اقسام کیفرهای سالب حیات، شلاق، قطع عضو و جرح عضو و مجازات‌های سالب آزادی و حقوق به زندان، تبعید و اقسام مجازات‌های سالب حق و مجازات‌های مالی به جزای نقدی، دیه، ضبط مصادره (اموال و غیره تقسیم می‌شود. شناخت ماهیت و نحوه اجرای هر یک از انواع و اقسام مجازات‌ها، تابع اصول و قواعد خاصی است که در دیگری وجود ندارد و باعث تمایزشان می‌شود) مجدی، احمد: ۱۳۹۰

۱-۳- مفهوم لغوی ملاء عام.

مرحوم دهخدا در لغت‌نامه «ملاء عام» را به معنای در معبر، در کوی و کوچه، انجمن، محفل و آشکارا آورده است در منبعی دیگر در معنای «ملاء عام» چنین آمده است: «ملاء جماعتی از مردم هستند که چشم و دل را پر

کنند و نیز گفته شده» ملاً «بزرگان و اشراف مردم را گویند که به قول و کلام آنها رجوع می‌شود (دهخدا، علی اکبر: همان، ص ۱۲۷۲۹)».

۳-۱-۱- معنای اصطلاحی ملاء عام.

تعبیر در «ملاء عام» به اصطلاح به معنای در انظار عموم و در معرض دید مردم کوچک و بزرگ و هنگامی که صحبت از اجرای مجازات در ملاء عام می‌شود، بدین مفهوم است که نمایش اجرای مجازات در میان مردم، که اغلب در میدان‌های مرکزی شهر و یا روستا و محل رفت‌وآمد عموم و یا در محل ارتکاب جرم انجام می‌گیرد، علی‌الاصول بدون هیچ‌گونه محدودیتی و مانعی صورت می‌گیرد. ملاء عام به جماعت بسیار از مردم گفته می‌شود و معنای همگانی را می‌رساند و اجرای مجازات در ملاء عام به معنای حاضر نمودن مجرم در محل آمد و شد مردم از جمله در میدان‌ها و گذرگاه‌ها و مراکز شهر و سپس اجرای مجازات در منظر مردم می‌باشد. در مراسم اجرای مجازات در ملاء عام معمولاً همه افراد می‌توانند در صحنه اجرای حکم حاضر شده و اجرای مجازات بر می‌باشد.

۱-۴- ارزیابی اندیشه‌های کیفر شناختی پیرامون مجازات‌های بدنی.

۱-۴-۱- موافقان اجرای مجازات‌های بدنی.

موافقان اجرای مجازات‌های بدنی با ارائه دلایلی چند از چنین استدلال می‌کنند که این کیفر در مقایسه با سایر کیفرهای رایج از قبیل زندان یا جزای نقدی دارای اثرات مطلوب و شایسته‌ای خواهد بود؛ لذا مطلوب است به تبیین برخی دلایلشان در خصوص اجرای مجازات‌های بدنی پرداخته شود.

۱-۴-۱-۱- بازدارندگان عام و خاص.

موافقان مجازات‌های بدنی بر این عقیده‌اند که مجازات مزبور از طریق ارعاب مجرم اراده مجرمانه او را تحت تاثیر قرار می‌دهد و از ارتکاب جرایم بعدی منصرف می‌سازد (بازدارندگی خاص) و درعین حال میل و رغبت مجرمین بالقوه را نسبت به نص قوانین کنترل می‌کند (بازدارندگی عام). به تعبیری دیگر عذاب ناشی از مجازات‌های بدنی بر بدن مجرم یا بسیاری از موارد که انگیزه ارتکاب جرم به طور مستقیم یا غیر مستقیم

تحصیل لذات نامشروع است. رابطه‌ای نزدیک دارد و تاثیر مستقیم مجازات های بدنی ملموس‌ترین پاسخ به قبیل متجاوزان است. بنابراین ادعا می‌شود که اگر مجازات مجازات های بدنی بر مرتکب تحمیل یا اعمال شود واقعه جرم کمتر از میزانی خواهد بود که اگر هیچ مجازاتی تحمیل نمی‌شد اگر واقعا مجازات های بدنی وقوع آتی جرم را کاهش دهد پس رنج و ناخوشایندی وارده بر یک مرتکب به وسیله جلوگیری از ناخوشایندی سایر مردم در آینده تخفیف می‌یابد از این رو مجازات های بدنی را از نظر اخلاقی در دیدگاه منفعت‌گرایی صحیح و حق می‌نمایند (صفاری، علی. شماره ۴. ص ۲۹۰). از میان فلاسفه قدیم افلاطون برای کیفر ارزش خاصی قائل بوده و ضمن تأکید بر ابعاد بازدارنده آن معتقد بوده که اعمال صحیح این کیفر بزهکار را به راه راست خواهد آورد زیرا کیفری که به حکم قانون درباره کسی که اجرا شود هرگز منشا زیان نیست بلکه یکی از دو نفع را در بردارد یا مجرم بر اثر کیفر به خوبی می‌گراید و یا حداقل از بدی او کاسته می‌شود. (افلاطون، پیشین:ص ۳۰۵.۲۹۴).

۱-۴-۱-۲-تناسب با اصل فردی کردن مجازات‌ها.

همزمان با ضروری طبقه‌بندی و جرایم و مجازات‌ها به موازات یکدیگر شاهد شکل‌گیری یکی از اصول مترقی حقوق جزای مدرن تحت عنوان اصل فردی کردن کیفرها، مطابق با اوصاف شخصیتی هر یک از بزهکاران هستیم. موافقان اجرای مجازات های بدنی بر این نکته اصرار می‌ورزند که کیفر مزبور نقش ویژه‌ای را در جهت سیاست فردی کردن مجازات‌ها ایفا می‌نمایند تا هر بزهکاری فراخور شخصیت و موفقیت خود و جرم ارتكابی و نحوه عمل مورد اصلاح و معالجه قرار گیرد. برای فردی کردن مجازات‌ها قاضی باید علاوه بر انگیزه ارتكاب جرم، شخصیت مجرم، حالات روانی و مسئولیت کیفری وی را مورد معالجه قرار دهد. اصل فردی کردن گرچه با مشکلات متعدد مادی و روانی مواجه است اما به عنوان اصلی قابل قبول که می‌تواند در صورت لزوم ابتدا نسبت به مجرمین حرفه‌ای و باسابقه اجرا گردد و بعدا نسبت به بزهکاران دیگر تعمیم داده شود مورد توجه جرم‌شناسان قرار گرفته است. امروزه اصل فردی کردن مجازات‌ها با گسترش دایره شمول خود جایگاهش را در سیستم عدالت کیفری دولت‌ها تثبیت نموده است. (نوری‌ها، رضا، ۱۳۷۷:ص ۲۱۰).

۱-۴-۱-۳-پیشگیری عمومی.

بعد اول هدف ارباب پیشگیری عمومی از ارتکاب جرم می‌باشد. بدین معنا که مجازات‌ها باید با ایجاد ترس در توده مردم مانع ارتکاب جرم از سوی آنان شوند. کیفر باید موجب هراس کلیه مجرمین احتمالی گردد و آنان را از ارتکاب جرم باز دارد. (عبدالحسین علی آبادی : ۱۳۶۸، ص ۳).

شاید بتوان ادعا کرد که این هدف مهم‌ترین ابزار جهت مشروعیت بخشیدن به اجرای مجازات باشد، چرا که اعلام می‌دارد هدف حقوق جزا از اجرای مجازات تنها انتقام گرفتن و توجه صرف به جرم ارتكابی نیست، بلکه ایده‌ای والاتر در پس این مسئله نهفته است و آن تلاش برای سرکوب کردن انگیزه و تمایل مجرمین بالقوه احتمالی برای ارتکاب جرم می‌باشد. برای تحقق این هدف، صرف نظر از وجود تناسب میان جرم و مجازات، مقبولیت کیفر در بین مردم و هماهنگی آن با فرهنگ، آداب و باورهای مذهبی و ملی جامعه نیز لازم و ضروری می‌باشد.

۱-۴-۱-۴- پیشگیری خصوصی.

هدف ارباب، پیشگیری خصوصی از ارتکاب جرم می‌باشد، بدین معنا که مجازات با ایجاد رعب و هراس در نهاد بزهکاری وی را از آلودگی مجدد به عمل ضد اجتماعی باز می‌دارد. توضیح اینکه، اگر در گذشته از اجرای مجازات فقط تشفی خاطر مجنی علیه و زجر مجرم مدنظر بوده است، امروزه این باور وجود دارد که مجرم انسانی است مانند سایرین و دارای حق حیات و زندگی که به دلایل متعددی «که بعضی نشأت گرفته از خود اجتماعی می‌باشد» ارتکاب جرم را پیشه کرده است، لذا به جای حذف می‌بایست وی را اصلاح کرده و به اجتماع باز گرداند. (برنارد بولک: ۱۳۷۲، ص ۲۲).

۱-۴-۱-۵- میرا بودن از آثار منفی حبس.

یکی از دلایل دیگری که از طرفداران مجازات های بدنی بیان می‌دارند فقدان زمینه‌های جرم‌زایی زندان در خصوص مجازات های بدنی می‌باشد. مطالعات کیفری نشان دهنده عدم موفقیت کیفر زندان در پیشگیری یا ترهیب خاص محکومان می‌باشد. این مهم تا جایی است که امروزه از زندان به عنوان «مکتب جنایت» یاد می‌شود. آمار کیفری نشان می‌دهد که زندان میزان مجرمیت را پایین نمی‌آورد و مانع تکرار جرم نمی‌شود. زندان لزوماً مشتمل بر جداسازی محکوم از جریان واقعیات اجتماعی می‌باشد که این امر بر روند اصلاحی مجرم تاثیر منفی می‌گذارد. در زندان، زندانی‌ها شخصیتی سازمان‌یافته و به سیستمی که باعث رها شدن آنها از مسئولیت

اداره سرنوشت خودشان می‌شوند وابسته می‌گردند. بنابراین مجازات های بدنی ننگ کمتری را باقی خواهد گذاشت و مجرم را به معاشرت با افراد بد سرشت و مجرم در زندان مجبور نخواهد کرد. زندان از سطح بهداشت و اخلاق پایینی برخوردار است و رواج مواد مخدر و شیوع بیماری ایدز در زندان در سال‌های اخیر نیز گزارش شده است. (میر محمد صادقی، ۱۳۸۰: ص ۲۵۰).

۱-۴-۱-۶- جلوگیری از افزایش جرم.

یکی از آثار مثبت مجازات های بدنی که حامیان آن ادعا می‌کنند این است که اگر تنبیه بدنی قضایی قابل استفاده باشد قدر مسلم خواهد توانست بسیاری از مجرمان بالقوه و به ویژه اشخاصی را که ممکن است مرتکب جرایم خشونت‌آمیز شوند از ارتکاب جرم بازدارد و در واقع افزایش جرایم خشونت‌آمیز علیه اشخاص را به القای مجازات مزبور نسبت می‌دهند. بنابراین ادعا می‌شود که اگر مجازات‌های بدنی بر مرتکب تحمیل یا اعمال شود واقعه جرم کمتر از میزانی خواهد بود که اگر هیچ مجازاتی تحمیل نمی‌شد. اگر واقعاً مجازات مزبور وقوع آتی جرم را کاهش دهد پس رنج و ناخوشایندی وارده بر یک مرتکب به وسیله جلوگیری از ناخوشایندی سایر مردم در آینده تخفیف می‌یابد از این رو این مجازات را از نظر اخلاقی در دیدگاه منفعت‌گرایی صحیح و حق می‌نمایند. (صفاری، علی. مجله تحقیقاتی حقوقی. شماره ۴: ص ۲۹۰).

۱-۴-۱-۷- کم هزینه بودن اجرای مجازات های بدنی.

مجازات های بدنی بر خلاف زندان که ساخت و نگهداری زندان‌ها هزینه‌های فراوان و هنگفتی را در بر دارد کم هزینه می‌باشد. از یک سو دولت ناگزیر تحمل این هزینه‌هاست که در نهایت بر دوش مالیات‌دهندگان سنگینی می‌کند و از سوی دیگر محکوم به زندان از فعالیت‌های اقتصادی و اجتماعی باز می‌دارد که این خود در مجموع تأثیرهای نامطلوبی را بر روند توسعه اقتصادی دارد و در هر حال جبران خسارت از بزه دیده را ناممکن کرده و با مشکلاتی رو به رو می‌کند (آشوری. محمد، ۱۳۸۵: ص ۴۱).

۱-۵- مخالفان اجرای مجازات‌های بدنی.

منتقدان مجازات های بدنی با نگرشی بدبینانه اجرای آن را فاقد هر نوع اثربخشی مطلوب دانسته و عمدتاً پیامدهای مثبت آن را مورد انکار یا تردید قرار داده‌اند. اکنون لازم می‌آید به تبیین برخی از دلایل مطروحه توسط مخالفان اجرای این کیفر پرداخته می‌شود. (سلیمانی، نریمان، ۱۳۸۹: ص ۹۵).

۱-۵-۱- تردید در بازدارندگی عام و خاص.

یکی از مهم‌ترین فایده‌های مجازات که در مباحث پیشین مذکور افتاد آن بود که مانع ارتکاب جرم می‌گردد؛ لذا گفته می‌شود کیفر باید واجد نقش عبرت آموری بزهکار و عامه مردم باشد. در حقیقت تنبیه بزهکار باید کسانی را که وسوسه تقلید از او سر می‌پرورانند به فکر وادارد به همین لحاظ است که قانون‌گذار اغلب به هدف رعب‌انگیزی جمعی توجه دارد و در این راستا مجازات‌هایی را پیش‌بینی می‌کند که به لحاظ شدت سرعت و حتمیت افکار عمومی را تحت تاثیر قرار دهند. بنابراین هدف ارباب انگیزی در کهن‌ترین دوران حاکم بوده است. اگرچه در شرایط فعلی کارآیی واقعی رعب‌انگیزی جمعی مورد تردید واقع شده است. استفانی، لواتر نیز می‌نویسند که تجارب به خوبی اثبات کرده است که شکنجه‌های وحشتناک و قساوت و بی‌رحمی کیفری که برای ترساندن بزهکاران احتمالی و ممانعت افراد از سقوط در ورطه‌ی بزهکاری انجام می‌شد. هیچ‌گاه نتوانسته است که تغییری در بزهکاری پدید آورد. (مظلومان، رضا، شماره ۱۴. تابستان ۱۳۵۴: ص ۶۱).

۱-۵-۲- عدم کاهش میزان جرم.

طرفداران مجازات‌های بدنی معتقدند که اجرای مجازات های بدنی بر مجرم جنبه بازدارندگی دارد و سبب می‌شود که وی پس از آن مرتکب جرم نشود. ولی مخالفان معتقدند که مجازات های بدنی میزان مجرمیت را پایین نمی‌آورد و مانع تکرار جرم نمی‌شود. اگر فقط واقعه جرم را به عنوان معیار برای اندازه‌گیری مجازات چه از نظر شکل و چه از نظر میزان در نظر گرفته شود مرتکب و شرایط اجتماعی - اقتصادی و سیاسی و غیره که بر ارتکاب جرم تاثیر دارند فراموش خواهند شد (صفاری، علی. پیشین: ۷۱). آنریکو فری در اظهارات خود آورده است: تا کنون بهترین تدبیر برای از بین بردن جرایم، وضع قوانین مجازات بوده است. درحالی‌که این قوانین به‌هیچ‌وجه تأثیری را که به آن‌ها نسبت می‌دهند ندارند. چون افزایش یا کاسته شدن جرایم به علت

مجموعه عواملی است که هیچ‌گونه رابطه‌ای با این مجازات‌هایی که این قدر قانون‌گذاران به راحتی وضع و تصویب می‌کنند ندارند. (مظلومان، رضا، ۱۳۵۴: ص ۶۸)

۱-۵-۳- انکار نقش اصلاحی - تربیتی.

یکی از اهداف بنیادین هر شکل از واکنش کیفری اصلاح اشخاص بزهکار است. بنابراین بررسی این موضوع که آیا کیفرهای بدنی به این هدف نایل خواهد شد یا خیر، ضروری است. زمانی که مجازات‌های بدنی مجازات رایجی در نظام کیفری بود تردیدی وجود نداشت که تحمل این عذاب جسمی و خطر مجازات آینده واهمه‌ای در مجرم ایجاد کرد که مانع ارتکاب مجدد جرم می‌شد اما در چنین مواردی ارباب مطرح است نه اصلاح. اصلاح متضمن تغییر در روحیات، تشخیص بد بودن عمل انجام شده و تصمیمی صادقانه برای اصلاح زندگی آینده است بنابراین تنها به معنای تغییر الگوی رفتاری نیست. یکی از هدف‌های عمده فرآیند اجتماعی باید عبارت باشد از ادغام موازین و ارزش‌های گروهی در وجدان‌های انفرادی به نحوی که اعضای جامعه ارزش‌های گروهی را نه به عنوان معیارهای تحمیلی از خارج بلکه به عنوان ارزش‌ها و معیارهای خویش نیز بپذیرند. (ستوده، هدایت الله، ۱۳۷۸: ص ۱۴۰) آنریکو فری پایه‌گذار جامعه‌شناسی کیفری نیز معتقد است که به هیچ‌وجه نباید روی عمل کیفری تکیه کرد و بر مبنای آن به مجازات اندیشید و شکنجه‌های گوناگون را تحمیل نمود. اگر احیاناً تکیه‌ای بر روی جرم صورت می‌گیرد. فقط باید از این جهت باشد که به وسیله آن بتوان غیرعادی بودن بزهکار را مشخص نمود و به درجه سازگاری او پی برد. (مظلومان، رضا، ۱۳۵۴: ص ۴۳)

۱-۵-۴- تعارض با معیارهای بشردوستانه.

در مکتب‌های انسان‌مدار یا بشردوستانه از مجازات‌های خشن به ویژه مجازات‌های بدنی نظیر شلاق را شایسته مقام و در خور شأن والای انسان نمی‌داند. امروزه در نظام‌های حقوقی بسیاری از کشورها، حق قرار نگرفتن انسان در معرض مجازات‌های نامتناسب یکی از اصول بنیادین حقوق شهروندی در قلمرو و حقوق کیفری تلقی می‌شود. این حق که به طور مستقیم از کرامت و حیث ذاتی انسان ناشی می‌شود در بسیاری از اسناد بین‌المللی منطقه‌ای و ملی حقوق بشر شناسایی شده است. (سلیمانی نریمان، ۱۳۸۹: ص ۱۰۶).

۱-۶- آثار منفی مجازات‌های بدنی.

در این گفتار ضمن آسیب‌شناسی مجازات‌های بدنی در ملاء عام از دو منظر فردی و اجتماعی، به اختصار به تحلیل و بررسی این آسیب‌ها می‌پردازیم.

۱-۶-۱- آسیب‌شناسی اجرای مجازات‌های بدنی در ملاء عام.

۱-۱-۶-۱- آسیب فردی مجازات‌های بدنی.

یکی از اثرات منفی مجازات‌های بدنی همچون شلاق این است که ممانعت واقعی رفتار یا افسرده ساختن احساسات را موجب می‌شود. تنبیه باعث اضطراب شده و به تظاهرات عصبی که از مشخصات افسردگی است منجر می‌گردد. دلایل پزشکی در مورد کیفر شلاق از روان‌پزشک‌ها یافت شده که به تأثیر روانی این کیفر بر روی مجرمان مربوط می‌شود که مه‌ترین تأثیر روانی شلاق بازدارندگی خاص و عام آن می‌باشد. (زینالی، حمزه. مجله حقوقی دادگستری، شماره ۴۳: ص ۵۵) «به تدریج که عذاب بی رحمانه تر می‌گردد روح انسان‌ها مانند مایعات که خود را مهم تراز اشیاء پیرامون خود قرار می‌دهند سخت‌تر می‌شود و نیروی همواره پرشور انفعالات سبب می‌شود که بعد از صد سال عذاب وحشیانه کیفر چرخ به اندازه کیفر شلاق در گذشته هراس برانگیزد». (سزاربکاریا، پیشین، ۱۳۷۲: ص ۶۸).

۱-۲-۱-۶-۱- ایجاد کینه و خصومت.

یکی دیگر از آثار مخرب مجازات‌های بدنی ایجاد کینه و خصومت در شخص مجرم است که تحقیقات جرم‌شناسی بیانگر این واقعیت است که آنچه محرک و انگیزه اصلی برای ارتکاب جرم است تمایلات نفسانی و اندیشه‌های مجرمانه‌ای است که خود می‌تواند بر حسب شخصیت افراد مختلف دارای وجود گوناگون و اشکال متفاوتی باشد؛ لذا اجرای تنبیه بدنی به جای آنکه به علت‌یابی تمایلات مجرمانه بپردازد و در جهت تهذیب نفس و روح آدمی تلاش می‌نماید. تمرکز غایی خود را بر ایجاد رنج و آزار جسمی بزهکار قرار می‌دهد. در این شرایط بزهکار که شخصیت خود را خرد تلقی کرده و موقعیت اجتماعی خویش را از دست رفته می‌انگارد گرفتار افسردگی و احساس نارضایتی می‌شود که نتیجه این فرآیند تشدید روحیه پرخاشگری خشونت‌گرایی بر مبنای اصل دلیل‌تراشی و مظلوم‌نمایی می‌باشد سقراط فیلسوف بزرگ یونانی از دانشمندی بود که اعمال مجازات را در مورد بزهکاری ضروری می‌دانست درعین‌حال از خشونت روی‌گردان بود و کینه‌ورزی و

انتقام‌جویی را در موقع اعمال مجازات نادرست و ناشایست به شمار می‌آورد. وی توصیه می‌کرد هیچ‌گاه نباید در قبال اعمال بزهکارانه به روش‌های خشونت‌آمیز و پرخاشگرانه توسل جست و نسبت به رفتار آن‌ها عصبانی و خشمگین شد. (مظلومان، رضا، مهنامه قضایی، شماره ۱۳۵۳، ۱۰۶: ۴۷).

۱-۶-۱-۳-جرم-آفرینی-وترویج-خشونت

تماشای مناظر وحشتناک اعدام، قطع عضو و تازیانه مجرمان موجب از بین رفتن احساسات افراد شده و سرانجام مردم را تحریک به ارتکاب جرم می‌کند. همچنین باعث می‌شود، ایشان حین ارتکاب جرم و جنایت هولناک با خونسردی تمام عمل خود را انجام دهد و هیچ‌گونه حس ندامت، پشیمانی و عذاب وجدان نداشته باشد. علاوه بر اینکه در برخی موارد اجرای کیفر در ملاعام موجب آشنایی سایر بزهکاران احتمالی با ترفندها و شیوه‌های ارتکاب جرم توسط مجرمان حرفه‌ای می‌شود. در همین راستا «موریس پاتن» رئیس دیوان تمیز و رئیس اولین کنگره جامعه بین‌المللی پیشگیری کیفری که در سال ۱۹۵۹ در یونسکو تشکیل شد هنگام افتتاح کنگره گفت: اگر مایلیم جرم از میان برود باید کار دیگری جز مجازات و شکنجه کردن بدکاران در پیش بگیریم (رضا، مظلومان، پیشین، ۱۳۵۳: ص ۴۲).

۱-۷-۱-آسیب اجتماعی اجرای مجازات‌های بدنی در ملاء عام.

۱-۷-۱-ترویج خشونت بین اقشار مختلف جامعه.

در جامعه‌ای که برای مقابله با بزهکاری از تنبیهات بدنی استفاده می‌شود و از طریق تهدید وادار به اطاعت از قوانین می‌شود. مجازات‌های بدنی همچنین مشاهده آن توسط افراد کم سن و سال و همچنین شخص مجرم می‌تواند زمینه‌های خشونت و سایر جرایم را به وجود بیاورد عده‌ای از جرم‌شناسان، معتقدند که اجرای مجازات‌های بدنی در ملاعام سبب بروز طغیان، شورش عمومی و تهییج مردم علیه هیات حاکمه شده و همچنین کشورهایی که اجرای مجازات‌ها را به این شکل تجویز کرده‌اند بیشتر دچار اغتشاش شده‌اند (سلیمانی، نریمان، ۱۳۸۹: ص ۱۲۶).

۱-۷-۲-زیر پا گذاشتن ارزش‌های انسانی.

قانون‌گذار با وضع مجازات‌های بدنی جرایم خشونت‌آمیز را با خشونت پاسخ می‌دهد در حالی که این امر با احساس عدالت‌خواهی ابتدایی بشر مغایر است. در واقع جامعه‌ای که به خشونت صریح و سازمان‌یافته علیه مجرمین خود متوسل شود خود را تا حد آنان تنزل می‌دهد. اندیشه غالب در بین اندیشمندان علوم جنایی بر این امر استوار بود که اگر چه برای پیشگیری از جرم و در نتیجه کاهش جرایم ارائه راه‌حل‌های مفید موثر حتی در قالب واکنش کیفری گریزناپذیر است اما چنین واکنشی لازم است حتی‌الامکان با کرامت انسانی سازگار داشته و از منطقی علمی و قابل دفاع و هماهنگ با معیارهای روز برخوردار باشد. به عبارت دیگر موثرترین و درعین حال انسانی‌ترین نحوه دفاع است که می‌تواند به عنوان بهترین سیاست جنایی مورد استناد قرار گیرد (سلیمانی، نریمان، ۱۳۸۹: ص ۱۲۸).

۲-۱-۱- مبانی نظری.

۲-۱-۱-۲- نظریه بازدارندگی مجازات‌ها.

از قدیم‌الایام مجازات‌ها بیشتر با این هدف اعمال می‌شد که بازدارنده هستند و این معنی را مورد نظر قرار می‌دادند که اعمال مجازات علیه مجرم به مجرم درس عبرت خواهد آموخت که در صورت تکرار جرم مجازات به شکل شدیدتر علیه او اعمال می‌شود و این نوید را به دیگران می‌دهد که در صورت ارتکاب جرم مانند مجرم مورد مجازات قرار می‌گیرند. بنام بر این عقیده بود که رنج و کیفری که بزهدکار تحمل می‌کند به هرکس این پیام را می‌دهد که اگر آن جرم را مرتکب شود همین رنج و مشقت در انتظار اوست. پس بازدارندگی عمومی هدف اصلی مجازات است و بر طبق نظریه بازدارندگی مجازات کیفر تنها برای اعمالی که در گذشته انجام یافته نیست بلکه برای آینده است، زیرا اجرای آن هم موجب عبرت شخص مجازات دیده است و هم کسانی که شاهد اجرای مجازات هستند. (ولیدی، محمد صالح، ۱۳۷۸، حقوق جزای عمومی، جلد ۱، تهران، انتشارات سمت، ص ۱۸۲ در واقع هم باعث بازدارندگی خاص و هم بازدارندگی عام می‌شود.

۲-۱-۲- نظریه‌ی انتخاب عقلانی^۱ گیبونز^۲

^۱- Rational Choice Theory

^۲ - Gibbons

این نظریه‌ی یانگ^۳ (۱۹۸۶) ملهم است و گیونز خود معتقد است که نظریه مذکور این نظریه از نظریه‌ی یانگ توضیحی جدید از جرم تلقی نمی‌شود و بیشتر به جلوگیری از وقوع جرم می‌پردازد. بنابراین بیش از بررسی دلایل وقوع جرم، به کار مدیریت جرم می‌آید. اساس این نظریه بر این عقیده استوار است که انسان‌ها را باید به عنوان موجوداتی نگریست که تابع انگیزه به حداکثر رساندن سود هستند. عقیده‌ای که ریشه در سنتی دیرپا در علم اقتصاد دارد. کلارک^۴ یکی از ارائه‌دهندگان اصلی این نظریه معتقد است فرد بزهکار را باید به عنوان یک تصمیم‌گیرنده‌ی اقتصادی نگریست. بر این اساس بزهکاران در پی آن هستند که با رفتار بزهکارانه، فایده‌ای را نصیب خویش گردانند و این فرایندها از ابتدایی تا پیچیده، حکایت از تصمیم‌گیری و انتخاب دارند و مقیاسی از عقلانیت را به نمایش می‌گذارند (والکلایت، ساندررا ... ص: ۷۳-۷۲) بر این اساس افراد بر پایه هزینه‌ها و فایده‌هایی که انجام کارهای مختلف برای آنها می‌تواند به ارمغان بیاورد، دست به تصمیم‌گیری عقلانی می‌زنند. ارزش این دیدگاه به ویژه در ارتباط با توان بالقوه آن در پیشگیری از ارتکاب جرم است و نه تنها به کار محاسبه تصمیم به ارتکاب جرم می‌آید، بلکه زمان و مکان ارتکاب جرم را نیز تعیین می‌کند.

۲-۱-۳- نظریه پرخاشگری.

پرخاشگری یعنی عملی که به آسیب‌رسانی عمده به دیگران منتهی شود. البته ممکن است این نوع آسیب‌رسانی به حالت‌های گوناگون انجام گردیده و حتی آزارهای روانی نظیر «تحقیر، توهین و فحاشی را نیز به همراه داشته باشد. اما در هر حال، مفهوم آسیب به تعارض رفتارها بر می‌گردد. از این رو خشونت تنها یکی از انواع پرخاشگری محسوب می‌شود. بدین لحاظ، خشونت را کار عمومی که هدف آن ایجاد آسیب‌های جسمانی به دیگران باشد تلقی می‌کنیم. (فرجاد، محمدحسین: ۱۳۷۴، ص: ۱۵۶)».

۲-۱-۳- نظریه دالرد: پرخاشگری به عنوان سائق آشکار شده.

³ - Young

⁴ - Clarke

بر طبق این نظریه سائق پرخاشگری، در مرحله اول به وسیله شرایط خارجی، آشکار می‌شود مثل: محرومیت، از دست دادن اعتبار و درد جسمی و در مرحله دوم تحریک آن منجر به انواع پرخاشگری نسبت به دیگران می‌گردد. این نظریه دومین بار در سال ۱۹۳۹ توسط جان دالرد مطرح شد که ناکامی ایجاد کننده پرخاشگری است. طبق نظریه ناکامی متوقف ساختن رفتار هدفمندانه جاری به تحریک سائق منجر می‌شود که هدف اولیه آن آسیب رساندن به یک شخص یا یک شیء است. این سائق به نوبه خود حمله به اهداف گوناگون به خصوص منبع ناکامی را موجب می‌گردد.

نتیجه گیری.

مجازات‌های بدنی به عنوان یکی از قدیمی‌ترین مجازات‌های سنتی امروزه دیگر توقعات دانشمندان و اندیشمندان حقوق جزا مبنی بر اصلاح و تربیت مجرمین و دفاع از جامعه را به خوبی برآورده نمی‌سازد. با توجه به افزایش تکرار جرم جنبه‌ی سزادهی و بازدارندگی و اصلاح و بازپروری مجازات‌های بدنی اعتبار و اهمیت خود را از دست داده است. اجرای مجازات در ملاء عام نه تنها مجرمین را اصلاح نمی‌کند بلکه در اکثر موارد فرایند بازپروری اجتماعی را دشوار می‌سازد یا به تأخیر می‌اندازد؛ و در آخر به ذکر تاثیرات و پیامدهای اجرای مجازات‌های بدنی در ملاء عام به صورت جداگانه می‌پردازیم:

الف) تاثیرات ذهنی.

۱- توجیه‌گرایی و تغییر در ارزش‌های اجتماعی ۲- عادی شدن فضای جرم و فضای مجازات‌ها برای برخی از مجرمین و بزهکاران ۳- تاثیر منفی مجرمینی که به صورت علنی و یا در ملاء عام مجازات می‌شوند بر افراد کم سن و سال یا کسانی که استعداد بالقوه در بزهکاری را دارا می‌باشند.

ب) تاثیرات عینی.

۱- ازهم‌گسیختگی خانوادگی (طلاق، روابط مادی و معنوی با خانواده، طرد خانوادگی ۲- یادگیری جرایم) انتقال جرایم، ارتقاء کیفیت جرم، یادگیری شگردهای جرم ۳- اشتغال (از دست دادن شغل، آینده شغلی ۴- طرد اجتماعی).

۵- تاثیر مجازات در ملاء عام والدین بر فرزندان و بر عکس ۶- آمار و نتایج افزایش و کاهش اجرای مجازات شلاق در ملاء عام بر افزایش و کاهش جرایم ۷- ناتوانی اجرای علنی مجازات شلاق در ملاء عام در پیشگیری از جرایم ۸- شکست برنامه‌های اصلاح و درمان (تراکم جمعیت کیفری، پذیرفتن شلاق به عنوان مجازات اصلی در قوانین جزایی) ۹- مجازات‌های بدنی در ملاء عام و به طور کلی اجرای مجازات در ملاء عام عامل موثر در تکرار جرم.

ج) پیامدهای فردی:

۱- فاسد شدن تدریجی مجرم (مضروب) ۲- آثار روانی بر روی مجرم (مضروب) ۳- از بین بردن حس مسولیت ۴- احساس حقارت ۵- اضطراب و افسردگی ۶- خودزنی یا خودکشی ۷- رفتار پرخاشگرانه ۸- آثار منفی جسمی ۹- ایجاد سوء پیشینه و محرومیت از حقوق اجتماعی.

د) پیامدهای اجتماعی و فرهنگی.

۱- فاسد شدن افرادی که به صورت علنی رویا در ملاء عام مجازات می‌شوند ۲- پایین آمدن سطح اخلاق ۳- عدم جبران خسارت مادی و معنوی وارده بر مجرم در صورت اشتباه حکم قاضی ۴- تعلق اغلب افرادی که به صورت علنی و یا در ملاء عام مجازات می‌شوند به طبقه محروم جامعه.

ذ) پیامدهای اقتصادی.

۱- عدم اعتماد اشتغال به افرادی که در ملاء عام مجازات شده‌اند (بازداشتن از کار و فعالیت) ۲- تحمل هزینه‌های گزاف به جامعه و دولت و واکنش‌های بین‌المللی و حقوق بشر و ارائه تصویری خشن از قوانین اسلام و جوامع اسلامی و ترویج بدبینی نسبت به آن‌ها.

۴-۵- پیشنهادهای تحقیق.

با توجه به اینکه اجرای علنی و یا در ملاء عام مجازاتی بدنی دلیل عقلی، شرعی و قانونی ندارد و همچنین دلایل مخالفان شلاق نسبت به موافقان با واقعیت بیشتر و منطقی‌تر است اقتضاء می‌کند از اجرای مجازات در ملاء عام مطلقاً اجتناب شود.

- یکی از رسالت‌های مهمی که جامعه اسلامی کشور ایران به ویژه در سال‌های اخیر به عهده دارد، شبهه زدایی از احکام و مقررات دین مبین اسلام و جلوگیری از انحراف نسل جوان جامعه در برابر این شبهات است. بدیهی است یکی از موضوعاتی که در مکتب اسلام آماج شبهات دشمنان قرار گرفته، نظام کیفری آن و مجازات‌های حدی است.

- با توجه به اینکه مجازات‌های علنی و یا در ملاء عام سال‌هاست در جامعه کیفری ایران وجود دارد باوجود عدم جرم انگاری آن‌ها همیشه در گوشه و کنار خیابان‌ها و میدان‌ها عاملی برای تجمع و یا شبیه به صحنه تفریح شده است لذا پیشنهاد می‌گردد به جای دور زدن‌های باطل و هزینه بر جامعه با تشکیل نهادهای تخصصی در ارتباط با جرایم خاص به ریشه‌یابی کردن علت ارتکاب جرایم و جنایات به جای مجازات به طور علنی و یا در ملاء عام اقدام گردد.

منابع.

- ۱- آشوری، محمد، جایگزین‌های زندان، چاپ اول، نشر گرایش، تهران، ۱۳۸۲
- ۲- -----، (۱۳۸۵)، «جایگزین‌های زندان یا مجازات‌های بینابین» تهران، نشر گرایش، چ دوم.
- ۳- ابراهیمی، محمد، (۱۳۸۵) مجازات بدنی اسلامی از منظر نظام بین‌الملل حقوق بشر، پایان‌نامه دانشگاه مفید،
- ۴- افلاطون (۱۳۸۴). **جمهوری**. ترجمه فؤاد روحانی، تهران، بنگاه ترجمه و نشر کتاب.
- ۵- برنارد بولک، (۱۳۷۲) کیفرشناسی، ترجمه علی حسین نجفی ابرندآبادی، ناشر مجمع علمی و فرهنگی مجد، چاپ اول، تهران،
- ۶- بکاریا، سزار (۱۳۷۲) «رساله جرایم و مجازات‌ها»، ترجمه محمد علی اردبیلی. تهران مجمع علمی و فرهنگی مجد چاپ اول.
- ۷- جعفری لنگرودی، (۱۳۷۸) محمد جعفر، مبسوط، جلد اول، انتشارات گنج دانش،
- ۸- دهخدا، علی اکبر (۱۳۵۲)، لغت‌نامه، انتشارات دانشگاه تهران، ج
- ۹- زینالی، حمزه. تنبیه بدنی، مجله حقوقی دادگستری، شماره ۴۳: ص ۵۵
- ۱۰- سلیمانی، نریمان (۱۳۸۹)، تحلیل کیفر شناختی مجازات شلاق با توجه به اهداف مجازات‌ها، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه علوم قضایی.
- ۱۱- ستوده، هدایت الله، (۱۳۷۸). **آسیب‌شناسی اجتماعی**. تهران. نشر نو آوری ... چ پنجم.
- ۱۲- صفاری، علی، توجیه به دلیل یادآوری برای مجازات ه. مجله تحقیقاتی حقوقی دادگستری. شماره ۴
- ۱۳- علی آبادی، عبدالحسین (۱۳۶۸)، حقوق جنائی، ج دوم، انتشارات فردوسی، چاپ اول، تهران.
- ۱۴- کلیت، ساندر. شناخت جرم‌شناسی، مترجم: حمیدرضا ملک محمدی. اول. تهران: نشر میزان.
- ۱۵- محمد، معین، (۱۳۷۱) فرهنگ فارسی، چاپ هشتم، تهران، انتشارات امیر کبیر، جلد ۱

- ۱۵- مجدی، احمد، (۱۳۹۰) نحوه اجرای احکام کیفری در خصوص مجازات‌های بدنی در حقوق کیفری ایران، پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشگاه آزاد اسلامی تهران مرکزی،
- ۱۶- میر محمد صادقی، سید حسین. (۱۳۸۵). جرایم علیه امنیت و آسایش عمومی، تهران: میزان.
- ۱۷- مظلومان، رضا، (۱۳۵۴)، جامعه بزه و کیفر، نشریه دانشگاه حقوق تهران، سال چهارم، شماره ۱۴
- ۱۸- نوری‌ها، رضا، (۱۳۸۵). زمینه جرم‌شناسی، تهران، انتشارات گنج دانش، چ اول.
- ۱۹- نوریها، رضا، (۱۳۷۷) زمینه حقوق جزای عمومی، انتشارات میزان.
- ۲۰- نجفی توانا، میلکی، ایوب (۱۳۸۶)، شلاق؛ در پرتو اندیشه‌های کیفری، فصلنامه دانشکده حقوق، تحقیقات حقوقی آزاد، شماره
- ۲۲- ولیدی، محمد صالح، (۱۳۷۸)، حقوق جزای عمومی، جلد ۱، تهران، انتشارات سمت.
- ۲۳- وال فرجاد، محمدحسین، (۱۳۷۴) مشکلات و اختلالات رفتاری و روانی در خانواده، تهران: دفتر تحقیقات و نشر بدر، ص: ۱۵۶

abstract

Implementation of corporal punishment in public for offenders , as a punishment , physical punishment , and degrading dismay , has a long history of human societies. Today, however, physical punishment of black criminal laws in many countries in the world has been wiped out, but still during the various materials in Iran and criminal laws in the form of punishment and periods varying from the extent of the physical punishment is anticipated . on the other hand, such as the role of the plan to deny its educational reform , violence, the question of the role of deterrence and its conflict with the humanitarian measures, corporal punishment in public face new challenges. This article is trying to historical analysis of the sanctions and the implementation of the public, and on the ideas of the opposition and the strengths and weaknesses of the assessment of the sanctions.

The evaluation of the results of that, firstly; the implementation of corporal punishment publicly of the alignment and fit with modern criminal practices and helpless analyst. Secondly, the role of dismay deterrence and physical punishment in the heavily. every few cannot be in general and the role of the absolute denies this. Third; between corporal punishment in public and incentives, there is no direct relationship criminal stimulus. fourth : the implementation of publicly corporal punishment, with the benchmark adverse humanitarian and human rights instruments. Five; and or failure to implement publicly corporal punishment scholars based on the implementation of Sharia and Law, or the lack of agreement and there is no consensus . Six; publicly the implementation of sanctions and the promotion of violence can have a big impact.

Keywords: corporal punishment, pathology, reform, inhibition publicly,